

Névtani Értesítő

39.

Budapest
2017

NÉVTANI ÉRTEŚÍTŐ

A Magyar Nyelvtudományi Társaság és az ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézetének
lektorált folyóirata

Felelős szerkesztő: FARKAS TAMÁS (ELTE)

Szerkesztő: SLÍZ MARIANN (ELTE)

Szerkesztőbizottság:

UKO JÁNOS (UKF), BÖLCSKEI ANDREA (KRE), FÁBIÁN ZSUZSANNA (ELTE),
IRSTNER KÁROLY (MTA), HEGEDŰS ATTILA (PPKE), HOFFMANN ISTVÁN (DE),
JUHÁSZ DEZSŐ (ELTE), LACZKÓ KRISZTINA (ELTE), TÓTH VALÉRIA (DE)

A szerkesztőség címe:

ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet
1088 Budapest, Múzeum körút 4/A – Telefon: (36-1) 411-6500/5353
Postacím: 1364 Budapest, Pf. 107 – E-mail: nevter@btk.elte.hu

Internetes elérhetőség: <http://nevter.elte.hu>

ISSN 0139-2190 (nyomtatott) – ISSN 2064-7484 (online)

39. szám

Budapest, 2017

A kötet megjelentetését támogatja:

Magyar Nyelvtudományi Intézet

ELTE BTK HÖK

valamint Posgay Ildikó

TARTALOM

TANULMÁNYOK

RESZEGI KATALIN: Pszicholingvisztika, neurolingvisztika és névkutatás	13
KONTA MIKLÓS: Megjegyzések kétnyelvű magyarok hely- és személyneveiről	33
GYÖRFFY ERZSÉBET: Helynév és identitás	41
HARALD BICHLMEIER: Néhány megjegyzés a pannóniai víznevek legrégibb rétegéhez II. <i>Dravá</i> és <i>Raab/Rába</i>	55
KOVÁCS HELGA: A középkori várnevek keletkezéstörténeti vizsgálata	67
KOCÁN BÉLA: A helynévrendszer változása az ugcsoi Hontpázmány-birtoktesten	87
T. SOMOGYI MAGDA – TINER TIBOR: Utcanévátalakítások Pozsony példáján	99
HORVÁTH VIVIEN: A helynevek rendszere, funkciója és fordíthatósága A tűz és jég dala című fantasyciklusban	119
TAKÁCS JUDIT: Finn–magyar kontrasztív névtani terminológiai vizsgálatok a személynévfajták köréből	131

MŰHELY

FARKAS TAMÁS: Beszámoló a 26. Nemzetközi Névtudományi Kongresszusról	143
TÓTH VALÉRIA: Egy kongresszus szervezésének tapasztalatai. A 26. Nemzetközi Névtudományi Kongresszus	149
MIKESY GÁBOR: A Magyar Nemzeti Helynévtárról. A koncepció és a megvalósulás problémái	155
HOFFMANN ISTVÁN – TÓTH VALÉRIA: Mi is a Magyar Nemzeti Helynévtár célja és feladata?	169
ZELLIGER ERZSÉBET: Földrajzi neveink eredetéről – másképpen. Gondolatok néhány közelmúltban megjelent kötet kapcsán	183
SLÍZ MARIANN: Személynévadás és névhasználat a kései ómagyar korban. Habilitációs értekezés összefoglalója	191
A doktori iskolákban megvédett névtani témájú disszertációk 2016-ban: SZTRÁKOS ESZTER, A címadás a magyarországi festészetben; ILLÉS ATTILA, Kétnyelvűség: szociolingvisztikai és kontaktusnyelvészeti aspektusok. Névadás és anyakönyvezés kétnyelvű körülmények között; GEBHARDT BERNADETTE, Cuius regio, eius nomen? Personennamenpolitik im mehrsprachigen Ungarn am Beispiel des Matrikelgesetzes 1894 [Cuius regio, eius nomen? Személynévpolitika a többnyelvű Magyarországon az 1894. évi anyakönyvi törvény példáján].....	197

KÖNYVSZEMLE

BERECZ ÁGOSTON: Justyna B. Walkowiak: Personal name policy. From theory to practice [Személynévpolitika: az elméletől a gyakorlatig]	209
B. GERGELY PIROSKA: Tóth Valéria: Személynévadás és személynévhasználat az ómagyar korban	212
FARKAS TAMÁS: Jakob Ebner: Wörterbuch historischer Berufsbezeichnungen [Történeti foglalkozásnevek szótára]	218

BÁRTH M. JÁNOS: Bába Barbara: Földrajzi köznevek térben és időben.....	220
NÉMETH DÁNIEL: Rác Anita: Etonimák a régi magyar településnevekben.....	222
KOROMPAY ESZTER: Szóke Melinda: A garamszentbenedeki apátság alapítólevelének nyelv történeti vizsgálata.....	225
BÁRTH M. JÁNOS: Pesty Frigyes helynévgyűjteménye 1864–1865. Székelyföld és térsége I–IV. Közzétészti: Csáki Árpád – Pál-Antal Sándor.....	227
KISS MADALÉNA: Adeline Emilia Mihali: Toponímie maramureșeană. Valea superioară a Vipeului [Máramarosai helynevek. A Visó felső folyása].....	230
KERÉNYECZ RÓBERT: A 18. Nemzetközi és Lengyel Névtani Konferencia kötetei (Artur Galkowski – Renata Gliwa szerk.: Mikrotoponímia i makrotoponímia. Problematyka wstępna [Mikrotoponímia és makrotoponímia. Előzetes problémák]. Artur Galkowski – Renata Gliwa szerk.: Mikrotoponimy i makrotoponimy w komunikacji i literaturze [Mikrotoponimák és makrotoponimák a kommunikációban és irodalomban]; Artur Galkowski – Renata Gliwa szerk.: Nazwy terenowe i miejscowe w przestrzeni fizycznej [Földrajzi nevek a fizikai térben]).....	232
BAGYINSZKI SZILVIA: Vörös Ferenc szerk.: A nyelv földrajztól a névföldrajzig VII. Névregionalizmusok. A 2016. június 3–4-i soproni névföldrajzi tanácskozás előadása.....	238
KAZSIMÉR SOMA BALÁZS; Benő Attila – T. Szabó Csilla szerk.: Az ember és a nyelv – térben és időben. Emlékkönyv Szabó T. Attila születésének 110. évfordulóján.....	240
IMREH RÓKA: Oliviu Felecan ed.: Name and Naming. Proceedings of the third International Conference on Onomastics „Name and Naming”. Conventional/Unconventional in Onomastics. Baia Mare, September 1–3, 2015. [Név és névadás. A III. „Név és névadás” Nemzetközi Névtani Konferencia előadásai. Konvencionális és nem konvencionális a névtanban].....	243
GYÓRFFY ERZSÉBET: Guy Puzey – Laura Kostanski eds.: Names and Naming. People, Places, Perceptions and Power [Nevek és névadás. Emberek, helyek, fogások és hatalom].....	247
SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ: Dieter Kremer ed.: „Idegen” Namen [„Idegen” nevek].....	250
MECSER SZILVIA: Katrin Dräger – Fabian Fahlbusch – Damaris Nübling Hrsg.: Heiligenverehrung und Namengebung [Szentisztelet és névadás].....	254
FÖLDESI ESZTER: Jüvä Sullöv ed.: Ödagumeresumlaisi nimeq [A balti finn nevek].....	256
KAPOSI DIÁNA: Damaris Nübling – Rita Heuser – Fabian Fahlbusch: Namen. Eine Einführung in die Onomastik [Nevek. Bevezetés a névtudományba].....	258
MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN: Navratyl Zoltán: Gondolatok névjogról, szólásszabadságról.....	261
KOCSÁR LILLA: Papp-Váry Árpád: A márkanév ereje. Szempontok a sikeres brandépítéshez.....	263
VAS NOÉMI: Alina Bugheșiu: Trade Names in Contemporary Romanian Public Space [Kereskedelmi nevek napjaink romániai közösségi terében].....	266
A Névtani Értéktörzs szerkesztőségébe 2017-ben beérkezett magyar névtani kiadványok.....	269

FOLYÓIRATSZEMLE

TÖRÖK TAMÁS: Helynévtörténeti Tanulmányok 12. (2016).....	271
FÁBIÁN ZSUZSANNA: Rivista Italiana di Onomastica 22. (2016).....	272
BÓLCSKEI ANDREA: Nomina 38. (2015).....	275

BAUKO JÁNOS: Acta onomastica 55–57. (2016).....	278
GALAC ÁDÁM: Onomastica 60. (2016).....	283
GALAC ÁDÁM: Вопросы Ономастики 13. (2016).....	285
KOSZTA NIKOLETT: Namn och bygd 104. (2016).....	288
GYÓRFFY ERZSÉBET: Ortnamnssällskapet i Uppsala Årsskrift (2016).....	289
KOVÁCS VIKTOR – KOVÁCS DOMINIK: Studia anthronymica Scandinavica 34. (2016).....	290

MEGEMLÉKEZÉS

ANZSELIKA OBRUCSAR: Pavlo Pavlovics Csucska (1928–2016).....	293
MIKESY GÁBOR: Hőnyi Ede (1935–2017).....	295

TÁJÉKOZTATÓ

Szerzőink figyelmébe.....	297
Számunk szerzői.....	301

STAFFAN FRIDELL ugyancsak két helynév eredetét kutatja tanulmányában (23–35). A délsvédországi Skåne második leghosszabb folyójának a neve: *Rönne å*. E név visszavezethető a protoskandináv **Ragunō* 'istenek folyója' alakra. A nyugat-gótlendi *Renaren* tónév ősi alakja **Ræghinn* < **RaginaR* lehetett, mely ugyancsak az 'istenek' jelentésű szóval hozható kapcsolatba.

Számos fotóval is illusztrálva mutatja be a nyugat-göteborgi *Bellevue* név életét JOAKIM LILLJEGREN (37–44). Az elnevezés első előfordulásaként egy 1860-as években épült villának a nevével említhetjük. A szerző a francia név használatát nem etimológiai jelentésével magyarázza (ti. 'szép kilátás'), inkább úgy véli, presztízsbeli okok állhatnak mögötte. Később a vasútépítéskor a villához legközelebb fekvő állomás is ezt a nevet kapta, majd az itt kibontakozó ipari területet is ugyanígy nevezték el. A név a villa 1973-as leépése után is fennmaradt, s manapság több, e területen lévő létesítmény (kávézó, bolt, piac, bódé stb.) is ezt a nevet viseli.

LEIF OLOFSSONnak két írása is olvasható az évkönyvben. Első munkája a Stora Skedvi egyházközségben fekvő *Kyrkbyn* 'templomfalu' nevet helyezi a vizsgálatok középpontjába (45–50). A szerző véleménye szerint e hely korábbi neve a *Berg(a)* 'hegy' lehetett, majd később a *Kyrkbyn*. *Kyrkbacken* vagy *Kyrk(e)berg(et)* 'templomhegy' változatok is használatban voltak. Idővel a *Kyrkbyn* név megszilárdult, a *Kyrkberget* elnevezés pedig egy később alapított település neveként élt tovább.

OLOFSSON másik írása LENNART HAGÅSEN 2015-ös munkájához szól hozzá a hedemorai *Rusbo* név kapcsán (51–53). A szerző célja bemutatni, hogy 1550 előtt a farmot Gamla Hedemorában Knut Rusról nevezték el, míg a Västerbyben fekvő farm az 1672-ben, a farmon született Johan Persson Rusbonius után kapta nevét.

SVANTE STRANDBERG szintén két etimológiai tanulmányt szerepel a kötetben. Egyrészt a *Hulteglän* és a *Rungeln* tóneveket járja körül (55–63), másrészt a nyugat-gótlendi *Ystunda* farmnevet elemzi (65–68). A két tónév kapcsán úgy véli, a **Gladha* folyónevet tartalmazták, mely a *glad* 'fényes, ragyogó' vagy a *glad* 'tisztas, nyitott tér az erdőben' lexémából alakulhatott. Az Ystunda farm egy kis folyó partján helyezkedik el. A farmnevet az *yn* 'ökrök' szóval hozza kapcsolatba STRANDBERG. A szerző feltételezése szerint a folyócska neve **Yna* vagy **Ynn(a)* 'ökrfolyó' lehetett, innen származik a farm neve. Az évkönyv a társaság előző évi tevékenységét bemutató rövid összefoglalóval zárul.

GYÖRFFY ERZSÉBET

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4776-1734>

Debreceni Egyetem

Bölcsészettudományi Kar

Studia anthroponymica Scandinavica 34. (2016)

Szerkesztők: KATHARINA LEIBRING – LENNART RYMAN, Swedish Science Press, Uppsala. 180 lap

A folyóirat 2016. évi számában 7 tanulmány olvasható. MAGNUS KÄLLSTRÖM (5–14) egy 1985-ben, a Stockholmtól délre elhelyezkedő Ingelsta településen felfedezett 11. századi

rúnakö feliratát vizsgálja. A kövön szereplő *Öygrímr* (*eykrim*) szó feltételezhetően egy ősi skandináv férfinév lehet, melynek nincs ma ismert közvetlen változata, csupán egy irodalmi személynév, a Hervarar sagában szereplő *Eygrímr* mutat hasonlóságot vele. A szerző második írása (15–24) témáját tekintve szintén a viking korig tekint vissza: egy 2013-ban felfedezett rúnafeliratot vizsgál. Az *olli*-ként azonosított adat a régi svéd nyelvből származó *Olle* név korai megjelenésének, a ma is népszerű *Olof* régebbi változatának tekintendő. A rúnakopuszban négy olyan név található, amelyek esetében fennáll az *olli*-val való rokonítás lehetősége. Bár felmerült a lehetőség, hogy ezek nem az *Olle*, hanem az *Ole* név előzményei, a szerző cáfolja ezt az elméletet, ugyanis az *Ole* az írásos forrásokban csak a 15. századtól jelent meg, míg az *Olle* már korábban, a 13. században is ismert volt.

GULBRAND ALHAUG tanulmánya (25–60) a norvég *aa*-t érintő, az 1917-es nyelvi reformot követő helyesírási változást tárgyalja (*aa* helyett az *å* használata). A szerző a változás személynévben történő megjelenését vizsgálja. Bár az előírások nem terjedtek ki a névadásra, a keresztnév esetében rohamosan megnőtt az új alakot használók száma. Az 1960 körül született gyermekek nevének 90%-ában az új alak fordul elő. A családnevek esetében jóval lassabb a változás: az érintetteknek csupán kb. 57%-a alkalmazkodott az előíráshoz.

A szociolingvisztika és a gendernyelvészet témakörébe tartozik KARIN HAGREN IDEVALL munkája (61–80), amely a dán, a norvég, a finn és az izlandi nyelvek személynéveit hasonlítja össze a társadalmi nem és a nemzetiség kifejeződése alapján. A kutatás részletesen vizsgálja, hogy a névadáskor miként érvényesülnek az úgynevezett kizáró sztereotípiák, például a transzneműséggel, az azonos nemű szülőkkel és egyes nemzetiségekkel, eltérő kultúrákkal szembeni diszkrimináció.

MÄRIT FRÄNDÉN tanulmánya (81–99) 32 *-son* és *-sen* végződésű családnév területi megoszlását és etimológiáját vizsgálja. A szerző megállapítása szerint, ha egy név előfordulásának gyakorisága négyszer nagyobb egy szűkebb területen, mint országos szinten, akkor az adott név regionálisan jellemzőnek tekinthető.

EMILJA ALDRIN a fiatalok egymás közti kommunikációjában használatos játékosnevek, álnevek, internetes felhasználónevek elemzésével foglalkozó, 1970–2015 között angol és skandináv nyelveken megjelent tanulmányokat tekint át módszertani szempontból (101–122). A szerző rámutat a cikkekre hiányosságaira, például hogy nem tárgyalják kellőképpen a személyhez kötődő dátumokkal kombinált internetes felhasználónevek jellemzőit, a személynév és az egyénre vonatkozó jelző összekapcsolásával létrehozott formákat, illetve azt, hogy miképp viszonyul az internetes környezet a felhasználónév viselőjéhez, milyen irányba befolyásolja a választott név az egyén megítélését, és fordítva: az egyénnek milyen tapasztalatai vannak, hogyan érvényesül a hétköznapi életében a jelzőként a felhasználónév névére illesztett tulajdonság.

A folyóirat záró tanulmánya szintén MÄRIT FRÄNDÉN (123–147) munkája: egy folyamatban levő kutatás részeredményeit ismertetve arról számol be, hogy miként használják a más országokból (Finnországból, Szerbiából, Horvátországból, Boszniából, Törökországból és Vietnámból) érkezett családneveket Svédországban. A cikk interjúkat is tartalmaz a nevek viselőivel.

A folyóírat további részében nyolc recenzio olvasható (149–175) svéd, német és holland nyelvű kiadványokról, melyek közül egy periodika, a további hét pedig tanulmány-, illetve konferenciakötet.

KOVÁCS VIKTOR

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3467-3313>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

KOVÁCS DOMINIK

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8316-7110>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

MEGEMLEKÉZÉS

Pavlo Pavlovics Csucska (1928–2016)*

2016. december 10-én örökre eltávozott közülünk Pavlo Pavlovics Csucska, a bölcsész tudományok doktora, az Ungvári Nemzeti Egyetem professzora, tudós, közéleti személy aki nemcsak az ukrán, hanem a szláv nyelvtudomány egyik kiemelkedő alakja is volt.

P. P. Csucska sokgyermekes családban született Kárpátalján, az ungvári járási Bara községben, a falusi jegyző fiaként. Tanulmányait a helyi iskolában kezdte, majd kienkedő eredménnyel folytatta az ungvári reálgimnáziumban és az Ungvári 1. Számú Köziskolában. Egyetemi éveit 1952-ben fejezte be az Ungvári Állami Egyetem Bölcsészkarán. Egy évig középiskolai tanárként dolgozott Bustyaházán, majd a Kijevi Egyetem aspirantúráján tanult. 1959-ben védte meg *Українські говірки околиці Ужгорода* [Ungkörtények ukrán nyelvjárásai] című kandidátusi értekezését, 1970-ben pedig Kijevi az *Антропонімія Закарпаття* [Kárpátalja személynévadása] című doktori disszertációját, amely önálló monográfiaként 2008-ban látott napvilágot.

1954-től az Ungvári Egyetem előadója, 1971-től a bölcsészettudományok doktora, 1976-ban az egyetemen megalapította az általános és szláv nyelvészeti tanszéket. Húsz évvel később az ő vezetésével kezdte meg tevékenységét a szlovák tanszék, amely erőfeszítéseinek köszönhetően hamarosan Ukrajnában és külföldön is elismert tudományos központtá vált. Fél évszázados egyetemi tanári pályája során magas szintű oktatott több mint húsz ukrán, szlovák, szláv és általános nyelvészeti tárgyat nemcsak Ungvári Nemzeti Egyetemen, hanem a huszti Kárpáti Vállalkozási Főiskolán is, ahonnan 2006–2010 között az ukrán nyelv és irodalom tanszék vezetője volt, de emellett eredményesen dolgozott a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán is.

Kiemelkedő és elismert tudósként kétszer kapott lehetőséget dékánként az Ungvári Nemzeti Egyetem Bölcsészettudományi karának, valamint szintén két ciklusban az ukrán tem ukrán nyelvi és történelmi tudományos bizottságának a vezetésére.

Jelentős és elismert az általa alapított névtani iskola. Irányításával számos aspirárvédte meg kandidátusi, két tanítványa pedig doktori disszertációját. Jelenleg mindannyian kiemelkedő felsőoktatási intézményekben dolgoznak Ukrajnában, Szlovákiában és Horvátországban.

Tudományos munkásságának legfontosabb területei az ukrán és szláv dialektológia, nyelv történet és a névtan. Kutatásait az ukrán nyelvjárások, a személynévadás, a nyelv emlékek, köztük a Királyházi Evangélium, valamint az ukrán és a vele szomszédos nyelvek közötti kapcsolatok vizsgálatának szentelte. A Magyar–ukrán szótár (1961) egyik szerkesztője, számos, a kárpátaljai magyar iskolák számára készült ukrán nyelvi kézikönyv

* Ukránból fordította Sebestyén Zsolt.